

MAGDALENA PYTER

DZIAŁALNOŚĆ DYDAKTYCZNA PROFESORA OSWALDA BALZERA

UWAGI WSTĘPNE

Słuszna wydaje się teza jednego z uczonych, zgodnie z którą: „specyfika studiów [...] we Lwowie polegała na szczególnej wadze, jaką przywiązywano do nauczania historii prawa polskiego”¹. To szczególne podejście do wspomnianego wykładu zaowocowało faktem, iż przedmiot ten, formalnie z trudem uznawany za równorzędny prawu rzymskiemu i historii ustroju Austrii, stał się – na lwowskiej uczelni – dyscypliną o istotnym znaczeniu².

Celem artykułu jest przedstawienie lwowskiego luminarza nauk historycznoprawnych – Oswalda Balzera. Zgodnie z zakresem artykułu, głównie skupiono się na jego działalności dydaktycznej. Nawiązując do powyższego założenia, artykuł podzielono na dwie części merytoryczne. W pierwszej zaprezentowano tematykę oraz metodę prowadzenia wykładów przez Balzera. W celu ukazania pełniejszego obrazu interesującej problematyki, wywód rozpoczęto od przywołania faktu uzyskania przez Balzera habilitacji, co dawało mu prawo prowadzenia wykładów uniwersyteckich.

Część drugą poświęcono zagadnieniu prowadzonego przez Balzera seminarium z zakresu historii prawa. Ukazano w niej zasięg problemów dominujących na posiedzeniach, jak też proces powstawania prac seminaryjnych. Na

---

Dr MAGDALENA PYTER – adiunkt Katedry Historii Prawa, Instytut Prawa, Wydział Zamiejscowy Prawa i Nauk o Gospodarce Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II w Stalowej Woli; adres do korespondencji: ul. Ofiar Katynia 6a, 37-450 Stalowa Wola.

¹ J. K o d r e b s k i, *Oswald Balzer i jego szkoła historii prawa polskiego*, [w:] *Z dziejów humanistycznych i matematycznych szkół naukowych*, Warszawa 1993, s. 53.

² Por. tamże.

uwagę zasługują wypowiedzi współpracowników oraz studentów Balzera. Wspominając wyjątkową osobowość Profesora oraz jego erudycję, podkreślali jednocześnie, iż był bezwzględny przeciwnikiem wszelkiej powierzchowności i braku starannego myślenia przy konstruowaniu prac.

Zasadniczo cezurą artykułu obejmuje lata 1885-1932, tj. od momentu uzyskania habilitacji na Wydziale Prawa i Administracji na Uniwersytecie we Lwowie do czasu zaprzestania działalności dydaktycznej, co miało miejsce krótko przed śmiercią Profesora. Tematycznie jednak artykuł nieznacznie wykracza poza wspomniane daty. Wydaje się jednak, iż dla pełniejszego przedstawienia interesującej problematyki, wykroczenie to było niezbędne.

Ze względu na zakres artykułu nie podjęto w nim próby klasyfikacji oraz oceny dorobku naukowego Profesora. Nie przedstawiono również sylwetek jego uczniów. Z tej samej przyczyny rodowód Uczzonego zamieszczono jedynie w tekście przypisu odsyłającego.

Mając powyższe na uwadze, słuszny wydaje się postulat o kompleksowe opracowanie zarówno biogramu Balzera, jak również jego bogatej spuścizny naukowej.

1. NAUCZANIE PRZEDMIOTÓW HISTORYCZNOPRAWNYCH

Zgodnie z ówczesnie obowiązującym prawem, pomyślnie przeprowadzenie postępowania habilitacyjnego dawało możliwość prowadzenia wykładów uniwersyteckich³. Oswald Balzer⁴ podjął starania o dopuszczenie go do habili-

---

³ Co do ogólnych postanowień dotyczących procedur habilitacyjnych w Monarchii Austro-Węgierskiej zob. Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego (dalej cyt. AUJ), Organizacja i sprawozdawczość Wydziału Prawa, WP II 137.

⁴ Oswald Balzer urodził się 23 stycznia 1858 r. w miejscowości Chodorów. Jego rodzicami byli Franciszek Balzer – austriacki urzędnik, naczelnik powiatu, oraz Antonina Balzer – *primo voto* Andaházy z domu Kloss. W 1864 r. rozpoczął naukę w miejscowej szkole ludowej. Po jej ukończeniu uczęszczał przez rok do c.k. Szkoły Wzorowej Rzymsko-Katolickiej we Lwowie, a następnie kontynuował edukację we lwowskim gimnazjum im. Franciszka Józefa I. Po złożeniu przez Balzera dnia 17 czerwca 1878 r. egzaminu dojrzałości, w tym samym roku rozpoczął studia na Wydziale Prawa i Administracji na Uniwersytecie im. Franciszka Józefa I we Lwowie. Celem doskonalenia wiedzy prawniczej, Balzer przeniósł się 1 października 1881 r. na studia prawnicze do Krakowa. Uczęszczał tam m.in. na wykłady z zakresu historii prawa polskiego oraz na seminarium historyczne. Dnia 7 września 1882 r. uzyskał absolutorium na Wydziale Prawa i Administracji UJ w Krakowie. W tym samym roku powrócił

tacji na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Lwowskiego w 1884 r. W przedłożonym Radzie Wydziału podaniu nakreślił kierunki przyszłych badań. Wśród głównych zainteresowań naukowych wskazał analizę polskich średniowiecznych instytucji prawnych. Wspomniane badania miały dać podstawę do zrozumienia i oceny tych instytucji w dalszym stadium ich rozwoju. Balzer podkreślił również zamiar zwrócenia większej uwagi na marginalizowane dotychczas w nauce prawo zwyczajowe. Ponadto zaznaczył, że w ramach przyszłych badań uwzględni instytucje prawne krajów słowiańskich i państw Europy Zachodniej⁵.

Zgodnie z ówczesnymi procedurami Balzer miał obowiązek przedłożyć komisji wydziałowej wykaz dorobku naukowego oraz dysertację habilitacyjną. Z protokołu sporządzonego na posiedzeniu Rady Wydziału Prawa i Administracji z dnia 13 stycznia 1885 r. wynika, że referent habilitacji, dr Mateusz Źródłowiski, wniósł, aby: „[...] 1. Przyjąć rozprawę jako podstawę habilitacji; 2. Uwolnić kandydata od kolokwium i wyznaczyć termin do wykładu próbnego”⁶. W wyniku przeprowadzonego głosowania zaaprobowano punkt pierwszy, odrzucając jednocześnie punkt drugi i podejmując tym samym decyzję,

---

do Lwowa, gdzie zapisał się na studia filozoficzne na tamtejszym uniwersytecie. Równocześnie w Krakowie wszczął procedurę mającą na celu dopuszczenie go do egzaminów, które były obligatoryjne przy ubieganiu się o uzyskanie stopnia doktora. Pierwszy ze wspomnianych, tzw. ścisłych egzaminów z prawa i procesu cywilnego austriackiego oraz z prawa i procesu karnego austriackiego, Balzer zdał 1 maja 1883 r. Drugi – z zakresu prawa rzymskiego, kanonicznego oraz niemieckiego – zdał 31 lipca, zaś trzeci – z nauk politycznych i prawa narodów – 30 października 1883 r. W wyniku pomyślnego złożenia powyższych egzaminów dnia 31 października 1883 r. Balzer uzyskał stopień doktora prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego. Oprócz zasług poczynionych dla nauki, w powszechnym środowisku naukowym dał się poznać jako arbiter w sporze pomiędzy Austrią i Węgrami o prawa do Morskiego Oka oraz z polemiki z niemieckim naukowcem Theodorem Mommsenem. Oswald Balzer zmarł 11 stycznia 1933 r. w swoim lwowskim mieszkaniu. Spoczął na cmentarzu Łyczakowskim we Lwowie, w rodzinnym grobowcu. Warto jednak wspomnieć, iż społeczność Zakopanego w geście wdzięczności za pomyślnie przeprowadzoną sprawę o Morskie Oko podjęła starania o sprowadzenie zwłok do Zakopanego. Podobnie jak wiele zasłużonych dla podhalańskiej społeczności osób, Balzer miał spocząć na starym cmentarzu, zwanym od nazwiska fundatora Pęksowym Brzyzkiem. Ostatecznie jednak nie wyraziła na to zgody rodzina Balzera. Szerzej co do osoby Balzera zob. Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich (dalej: BZNO), Dz. rkps., sygn. 7708/III, t. I, Papiery Oswalda Balzera. Papiery rodzinne i osobiste; AUJ, Akta Wydziału Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego (1849-1939), Wykaz członków seminarium Wydziału Prawa i Administracji, WP II 162; tamże, *Liber rigorosum Facultatis iuridico-politicae*, WP II 519; P. Dąbkowski, *Oswald Balzer. Życie i dzieła (1858-1933)*, Lwów 1934; R. Nowacki, *Oswald Balzer (1858-1933)*, Opole 1998.

⁵ Dąbkowski, dz. cyt., s. 27-29.

⁶ Tamże, s. 204.

by przebieg habilitacji nie odbiegał od ogólnie wyznaczonych standardów⁷. Pismem datowanym na dzień 14 stycznia 1885 r. poinformowano Balzera, iż: „Grono profesorów wydziału prawa i administracji uchwaliło na podstawie prac naukowych i fachowej oceny tychże, przypuścić Oswalda Balzera do dalszych stadiów habilitacji celem uzyskania *veniam legendi* z prawa polskiego, a przede wszystkim do przepisanej ustawą kolokwium. [...] Termin kolokwium zostanie wyznaczony”⁸.

Zapowiadany powyżej termin wyznaczono na dzień 28 stycznia 1885 r.⁹ Habilitacja została przeprowadzona na podstawie rozprawy pt. „Geneza Trybunału Koronnego”¹⁰. Po odbyciu przez Balzera wyznaczonego kolokwium dr Janowicz – wyznaczony przez grono profesorów do prowadzenia kolokwium – oświadczył, że „[...] z odpowiedzi tegoż jest zupełnie zadowolony i wnosi o dopuszczenie go do wykładu próbnego”¹¹. Wspomniany postulat przyjęto jednogłośnie, a następnie dziekan Tadeusz Piłat przedstawił Balzerowi trzy tezy, z których jedna miała być podstawą przeprowadzenia wspomnianego wykładu próbnego¹².

Wykład habilitacyjny Balzera pt. „O początkach sądów kapturowych w Polsce”¹³ odbył się 4 lutego 1885 r. Z protokołu posiedzenia grona profesorów z dnia 5 lutego 1885 r. wynika następujący zapis: „[...] Przewodniczący Dzie-

---

⁷ Tamże, s. 205.

⁸ BZNO, Dz. rkps, sygn. 7708/III, t. I, Papiery Oswalda Balzera, k. 23.

⁹ Błędnie podaje Dąbkowski (zob. dz. cyt., s. 29), że „Wykład habilitacyjny Balzera odbył się w lutym 1881 r.”

¹⁰ Recenzent pracy Balzera, profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego Michał Bobrzyński, wydał przychylną opinię co do jego dorobku naukowego. Stwierdził on, iż osiągnięcia badawcze Balzera znacznie przekroczyły wymogi stawiane kandydatom ubiegającym się o docenturę. Recenzent postrzegał Balzera jako naukowca, który ma umiejętność swobodnego posługiwania się metodą badawczą, samodzielnie i trafnie dobierając oraz analizując tematy badawcze. Zob. *Przemówienie prof. dr. Przemysława Dąbkowskiego, [w:] Pamięci Oswalda Balzera. Przemówienia na uroczystej akademii urządzonej staraniem Towarzystwa Naukowego 22 stycznia 1934*, red. P. Dąbkowski, Lwów 1934, s. 15-16.

¹¹ T e n ż e, dz. cyt., s. 205.

¹² Balzer miał do wyboru jeden temat z następujących: „Początek sądów kapturowych w Polsce”, „Zakres uprawnień sejmików w historycznym rozwoju”, „Instytucja przedawnienia w prawie polskim” (tamże).

¹³ Praca została opublikowana w „Ateneum” 1885, t. II, cz. 1, s. 146-158. Błędnie podaje Dąbkowski w początkowej części swojej monografii poświęconej Balzerowi, iż temat wykładu brzmiał: „Sądy kapturowe w Polsce” oraz że został opublikowany pod zmienionym tytułem: „Początek sądów kapturowych” (zob. D ą b k o w s k i, dz. cyt., s. 29-30). Analogicznego błędu dopuścił się Nowacki (dz. cyt., s. 34).

kan [...] wnosi, ażeby habilitację z prawa polskiego dra Oswalda Balzera uznać jako dokonaną, nadać mu odnośną *veniam legendi* i przedłożyć uchwałę Ministerstwu do zatwierdzenia”¹⁴. Jednocześnie podjęto uchwałę o powierzeniu Balzerowi wykładów z prawa polskiego.

W wyniku pozytywnego rozpatrzenia przez Ministerstwo Wyznań i Oświaty w Wiedniu wniosku dotyczącego powierzenia Balzerowi wykładów, dnia 18 kwietnia 1885 r. dziekan wydziału wystosował do zainteresowanego następującą notę: „MW i Oświaty reskryptem z dnia 17.03. br. zatwierdził uchwałę groma profesorskiego z dnia 05.02. br. względem przypuszczenia Pana do wykładów prawa polskiego w charakterze docenta prywatnego”¹⁵. Godny wspomnienia jest fakt, że na mocy reskryptu ministerialnego z 26 lipca 1885 r. oprócz wykładów z prawa polskiego powierzono Balzerowi prowadzenie wykładu z historii tego prawa, począwszy od roku akademickiego 1885/1886. Zgodnie ze wspomnianym reskrytem wykłady te należało odbywać przez cztery do pięciu godzin tygodniowo¹⁶.

Trzeba zwrócić uwagę, że mimo zasadniczego postępu w dokonywanej przez Oswalda Balzera popularyzacji nauk historyczno-prawnych, rząd austriacki oponował co do erylowania właściwej wspomnianym przedmiotom katedry. Oceniając po latach to nieprzychylnie nastawienie Balzer podkreślał, że „[...] system absolutystyczno-policyjny niechętny był idei stowarzyszania się, wrogi samodzielnemu rozwojowi wszelkiej myśli krytycznej, chociażby naukowej”¹⁷. Mimo powyższego stanowiska, pod wpływem petycji środowiska akademickiego i prawniczego Lwowa, kierowanych do ówczesnych władz, Sejm Krajowy zwrócił się do rządu wiedeńskiego z wnioskiem powołanie wspomnianej katedry¹⁸.

---

¹⁴ Dąbkowski, dz. cyt., s. 206.

¹⁵ BZNO, Dz. rkps, sygn. 7709/III, t. I, Papiery Oswalda Balzera, k. 29. Interesująca jest sugestia kolegi Balzera, Eugeniusza Swobody, wyrażona w liście z 7 maja 1884 r., a zatem na rok przed habilitacją. Pisał on: „[...] niech cię Pan Bóg broni, żebyś miał przyjąć docenturę w Krakowie. Słyszałem, że miałeś się w tym względzie porozumieć z drem Bobrzyńskim i prosić go o radę. Rozpuścił to Orłowski po Lwowie, że masz otrzymać katedrę zwyczajnego profesora na uniwersytecie Lwowskim. Nie wiem, ile jest w tym prawdy, ale [...] we Lwowie wyjdiesz na tym lepiej, niż w Krakowie” – tamże, sygn. 7691/II, t. XXXIII, Korespondencja Oswalda Balzera (1884-1932).

¹⁶ Tamże, k. 32.

¹⁷ *Oswalda Balzera przemówienia wygłoszone w Towarzystwie Naukowym we Lwowie w latach 1921-1932*, wyd. P. Dąbkowski, Lwów 1937, s. 2.

¹⁸ W petycji Młodzieży Wszechniczy Polskiej do Sejmu Krajowego względem równouprawnienia nauki „prawa polskiego” z nauką „prawa niemieckiego” młodzież akademicka wnosiła,

W sytuacji powierzenia Balzerowi prowadzenia wykładów oraz starań o utworzenie katedry mało uzasadniona wydaje się obawa propagowana w wydawanej ówczesnie lwowskiej prasie. Zgodnie z nią wszystkie warunki dla rozwoju nauki historii prawa zostały spełnione, z wyjątkiem jednego. Autor artykułu sugerował, iż uczelnia lwowska nie posiada kandydata właściwego na stanowisko profesora prawa polskiego¹⁹. Z dzisiejszego punktu widzenia powyższy głos wydaje się o tyle niezasadny, że 26 maja 1887 r. Oswald Balzer został mianowany profesorem nadzwyczajnym²⁰. Trzy lata

---

by rozpatrzyć jej wniosek dotyczący uczelni Galicji, w przedmiocie równego dostępu do nauki historii państwa i prawa polskiego oraz polskiego prawa prywatnego. Uzasadniając wniosek zaznaczono, iż rozporządzenia ministerialne z 12 X 1855 i 27 VII 1856 r. utrzymały wykładany dotychczas przedmiot prawa polskiego zarówno w Krakowie, jak również we Lwowie. Dopiero rozporządzeniem z dnia 11 IV 1872 r. wykreślono go z programu przedmiotów obowiązkowych. Wśród wykładów pozostało zatem prawo niemieckie. Postulujący przypominali, że „[...] nie może prawo niemieckie budzić w UL takiego interesu, jak w innych prowincjach austriackich. Prawo niemieckie jest co prawda, obok prawa rzymskiego, podstawą obowiązującej powszechnej Księgi ustaw cywilnych, ale dokładna znajomość prawa niemieckiego nie jest niezbędnym warunkiem jej zrozumienia. Prawo polskie zawiera wiele podobnych instytucji, nosi na sobie to samo piętno wieków średnich. [...] najsilniej jednak przemawia wzgląd na dobro nauk prawnych. Młodzież uniwersytecka zastanawia się [...] nad przyczynami tego zjawiska, że chociaż prawnicy najsilniejszy u nas zastęp ludzi wykształconych stanowią, to jednak zamiłowanie do nauk prawnych jest prawie żadne; literatura prawnicza od przeszło pół wieku bardzo uboga. Przyczyną jest brak uczenia prawa polskiego jako przedmiotu obowiązkowego. Młodzież czuje, że nauka prawa polskiego zdołałaby obudzić w niej silne zamiłowanie do nauk prawnych w ogólności” – BZNO, Dz. rkps, sygn. 7709/III, t. II, cz. 1, Papiery Oswalda Balzera, k. 3-6.

¹⁹ A. K o r d y s, *Katedra prawa polskiego we Lwowie*, „Urządnik z Prawnikiem” 7(1885), nr 8, s. 3.

²⁰ „Jego Cesarska i Królewska Mość postanowieniem z 26.05.1887 r. mianował docenta prywatnego prawa polskiego i historii prawa przy tutejszym ck Uniwersytecie Oswalda Balzera nadzwyczajnym profesorem tego przedmiotu” (BZNO, Dz. rkps, sygn. 7708/III, t. I, Odpis rozporządzenia CK Namiestnictwa, k. 257). Katedra Historii Prawa Polskiego, podobnie jak katedry historii Polski, historii gospodarczej, historii oświaty i szkolnictwa, filozofii, antropologii, ekonomii, psychologii oraz cały Wydział Teologii, zostały w 1939 r. uznane przez władze sowieckie za „niebezpieczne” i poddane likwidacji. W to miejsce powołano nowe struktury organizacyjne uczelni, ukierunkowane na szerzenie marksizmu i leninizmu (A. G ł o - w a c k i, *Sowieci wobec Polaków na ziemiach wschodnich II Rzeczypospolitej (1939-1941)*, Łódź 1998, s. 460-461). W tym kontekście nie może budzić zdziwienia plan reorganizacji Uniwersytetu przygotowany przez Komitet do spraw Szkoły Wyższej ZSRS. Statutowym celem szkoły wyższej było bowiem nie tyle kształcenie studentów i kadr, zdolnych do zgłębiania najnowszych zdobyczy nauki i techniki, co w szczególności wyposażenie ich w „[...] wiedzę o naukowym socjalizmie, gotowych do obrony sowieckiej ojczyzny i bezgranicznie oddanych sprawie budowy społeczeństwa komunistycznego” – por. *Szkoła wyższa. Podstawowe postanowienia, nakazy i instrukcje*, tł. A. Sidor, Moskwa 1945, s. 26.

później, 29 czerwca, powierzono mu stanowisko profesora zwyczajnego²¹. Bez wątpienia był to istotny przełom w nauczaniu prawa polskiego oraz historii prawa na lwowskiej uczelni. Nominacje te miały dla środowiska naukowego o tyle doniosłe znaczenie, że dzięki temu historia prawa polskiego zyskała własną, odrębną katedrę²².

Profesorowie Lwowskiej uczelni, oceniając po latach to ustępstwo ze strony rządu austriackiego, twierdzili, że władze, mając na uwadze rosnącą z dnia na dzień powagę młodego uczonego oraz jego nieprzeciętną pracowitość, były niejako zmuszone do zamiany stanowiska docenta prywatnego na wyższe stanowisko i do powierzenia katedry²³.

Balzer nie ograniczał się jedynie do wykładów z zakresu historii prawa sądowego. Jego zainteresowania paralelnie oscylowały wokół zagadnień ustrojowych w ujęciu historycznym. Ponadto od roku akademickiego 1887/1888

---

²¹ „Jego Cesarska i Królewska Apostolska Mość 29 czerwca b.r. raczył zamianować Oswalda Balzera zwyczajnym ck profesorem polskiego prawa prywatnego i historii tego prawa. Lwów 12.07.1890” – BZNO, Dz. rkps, sygn. 7708/III, t. I, Pismo Wydziału Krajowego, k. 267. Autor przedmowy do książki Balzera podaje błędne daty uzyskania przez Balzera tytułów profesora nadzwyczajnego i zwyczajnego, wskazując, iż pierwszy z nich uzyskał w 1897, a drugi w 1900 r. Por. A. W i e r z b i c k i, *Przedmowa*, [w:] O. B a l z e r, *Z zagadnień ustrojowych Polski*, Warszawa 1985, s. 7.

²² W literaturze podaje się niejednokrotnie błędną datę powołania katedry (zob. np. S. B r z o z o w s k i, *Warunki organizacyjne życia naukowego w trzech zaborach*, [w:] *Historia nauki polskiej*, red. B. Suchodolski, t. IV, cz. I, Wrocław 1987, s. 289). Na szczególną uwagę zasługuje przypomnienie, iż Balzer był zwolennikiem powołania drugiej katedry historii prawa polskiego, która zajmowałaby się badaniami nad polskim prawem sądowym. Przewidywano, iż nowo powstałą katedrę obejmie Przemysław Dąbkowski. Odnośne starania rozpoczęto w 1911 r., czyli jeszcze za panowania rządów austriackich. Austriackie organy rządowe nie chciały jednak wyrazić zgody na uprzywilejowane stanowisko przedmiotu, który nie był przewidziany w obowiązującej ówczesnie w Austrii ordynacji studiów prawniczych (por. L. P a u l i, *W setną rocznicę urodzin Przemysława Dąbkowskiego*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 30(1987) z. 2, s. 189). W związku z powyższą sytuacją władze Uniwersytetu zdecydowały się na wystąpienie do władz austriackich z prośbą o utworzenie na Wydziale Prawa Katedry Historii Prawa Niemieckiego, licząc na przychyłność rządzących. Katedra powstała dopiero w 1916 r., zaś jej kierownikiem został P. Dąbkowski (R. N o w a c k i, *Druga katedra prawa polskiego na Uniwersytecie Jana Kazimierza*, [w:] *Lwowscy uczeni XIX i XX wieku – prawnicy*, cz. I, red. R. Nowacki, Opole 2000, s. 43-48). Na skutek licznych petycji młodzieży akademickiej składanych do Ministerstwa Wyznań i Oświaty w Wiedniu uzyskano obietnicę utworzenia katedry historii prawa polskiego. Przeszkodą okazał się wybuch wojny w 1914 r., który zniweczył realizację tych planów. Dopiero po zakończeniu działań wojennych Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w Warszawie wydało decyzję o powołaniu Katedry Dawnego Prawa Prywatnego Polskiego, powierzając ją Dąbkowskiemu (D a b k o w s k i, dz. cyt., s. 85).

²³ BZNO, Dz. rkps, sygn. 7708/III, t. I, Papiery Oswalda Balzera, k. 29.

Balzer prowadził oddzielne wykłady z historii prawa procesowego polskiego²⁴. W 1894 r. zostały mu powierzone wykłady z historii państwa austriackiego²⁵. Jak zaznaczył kilkadziesiąt lat później uczeń Balzera, a następnie profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego, Władysław Semkowicz, Balzer chętnie przyjął powierzone mu wykłady i zdołał spowodować niezwykłą frekwencję nawet na niezbyt – ze zrozumiałych względów – sympatycznym wykładzie z historii ustroju Austrii²⁶. Przedmiot ten wykładał do 1918 r., tj. do upadku monarchii habsburskiej²⁷.

Na osobną uwagę zasługuje metoda prowadzenia wykładu. Słuszna wydaje się teza, zgodnie z którą materia wykładu była przekazywana studentom w sposób niepospolity i wyjątkowy, o czym świadczy fakt wielu przychylnych opinii publikowanych w ówczesnej prasie bądź przytaczanych w związku z okolicznościowymi uroczystościami związanymi z osobą Profesora. Na przykład z okazji wręczenia Balzerowi Księgi Pamiątkowej w sposób następujący scharakteryzowano jego pracę dydaktyczną: „[...] głosiłeś [wykłady – M. P.] w taki sposób, jak tego nikt przed tobą nie czynił: ogień zapału

---

²⁴ C.k. Uniwersytet im. Cesarza Franciszka I we Lwowie. Skład personelu i program wykładów w półroczu letnim 1888/1889, Lwów 1889, s. 6.

²⁵ BZNO, Dz. rkps, sygn. 7708/III, t. I, Papiery Oswalda Balzera, Pismo Dziekana Wydziału Prawa i Umiejętności Politycznych z 10 IX 1894 r. W. Abrahama, nr 1327, k. 277. Reskrypt ministerialny, datowany na 26.07.1894 r. Informacji co do wspomnianych wykładów nie potwierdza jednak program wykładów Uniwersytetu Lwowskiego z 1895 r. Balzer figuruje w nim jedynie jako wykładowca historii ustroju Polski. Por. C.K. Uniwersytet im. Cesarza Franciszka I we Lwowie. Skład personelu i program wykładów w półroczu zimowym 1895/1896, Lwów 1895, s. 28-29.

²⁶ W. S e m k o w i c z, *Oswald Balzer jako profesor*, „Kurier Poznański” z 5 III 1933, nr 105, s. 7.

²⁷ Nieliczne oraz zawierające wiele luk i nieścisłości opracowania zawierające genezę instytucji prawnych cesarstwa skłoniły Balzera do podjęcia badań we wspomnianym zakresie. Zadaniem priorytetowym było opracowanie nowego podręcznika akademickiego. Ukazał się on we Lwowie w 1899 r. (O. B a l z e r, *Historia ustroju Austrii w zarysie*). Należy jednak zaznaczyć, że opublikowanie pierwszego zeszytu podręcznika nastąpiło już w 1896 r. Zdaniem Semkowicza (por. dz. cyt., s. 7), podręcznik był uznawany za jeden z najlepszych podręczników w tej materii, zdecydowanie doskonalszy od ówczesnych wydawnictw niemieckich. Istotnym *novum* tego podręcznika było uwzględnienie stosunków ustrojowych panujących w Galicji. Historię Austrii Balzer podzielił na trzy okresy. W pierwszym przedstawił ustrój krajów austriackich, łącznie z Czechami i Węgrami, do 1526 r. W części drugiej zaprezentował ewolucję stosunków jurydycznych w wielonarodowościowej monarchii do 1725 r. W trzecim okresie ukazał nasilający się w państwie rozwój tendencji absolutnych oraz zachodzące w latach 1848-1867 przemiany zakończone uchwaleniem konstytucji i przekształceniem cesarstwa w Monarchię Austro-Węgierską – por. B a l z e r, dz. cyt., s. 346-497.

mówcy, z wykwintną, pełną prostoty szatą słowa, myśli głębokie, świeże [...], garnęły ku tobie co zdolniejsze umysły, rozgrzewały najospalsze nawet dusze, gromadziły dobrowolne zaciągi spośród młodocianych historyków”²⁸.

Szczególnie cenna wydaje się uwaga jednego z uczniów Balzera, Zdzisława Dębickiego, który w 1895 r. przeniósł się z uczelni warszawskiej do lwowskiej. Odnosząc się ogólnie do studiów skonstatował, iż był w znacznym stopniu zaskoczony różnicą poziomu pomiędzy wykładami warszawskimi a lwowskimi. Zdecydowanie korzystniej wypadła druga z uczelni. Szczególne wrażenie zrobiło na nim naukowe traktowanie wykładanych przedmiotów. Balzera scharakteryzował następująco: „[...] zorientowałem się od razu, że mam do czynienia z umysłowością niepospolitą i z rozległą wiedzą”²⁹.

Balzer wyznawał i stosował zasadę: *repetitio mater studiorum est*. Stąd też podczas wykładów miał w zwyczaju kilkakrotnie powtarzać zasadnicze partie materiału, celem umożliwienia szybszego przyswojenia ich przez słuchaczy. Po rozpoczęciu kolejnego wykładu dokonywał rekapitulacji wcześniej wyłożonego materiału. W celu optymalnego zrozumienia materii przedmiotu stosował rozliczne przykłady i analogie. Niejednokrotnie odwoływał się do nauk pomocniczych historii³⁰.

W wykładach z zakresu historii prawa Balzer wskazywał na tkwiącą u podstaw państwowości Polski zasadę prawa, podkreślał również element sprawiedliwości, który uznawał za odpowiednik tkwiącej w narodzie kultury duchowej. Odwoływał się do przynależności do narodu polskiego, krzewił kulturę prawną oraz wskazywał ideały obywatela. Balzer był postrzegany wśród społeczności akademickiej jako osoba godna zaufania. Oprócz dydaktyka był również wychowawcą adeptów prawa. Warto wspomnieć, iż poza studentami prawa uczestnikami wykładów Balzera byli studenci różnych wydziałów uniwersyteckich³¹. Do wyjątków należało opuszczanie wykładów przez Profesora. Często wyrażał dezaprobatę dla znacznej liczby uroczystości uniwersyteckich, uniemożliwiających kompleksowe przeprowadzenie zajęć dydaktycznych. Pomimo podkreślanej w literaturze życzliwości Balzera w sto-

---

²⁸ BZNO, Dz. rkps, sygn. 7709/III, t. II, cz. 1, Papiery Oswalda Balzera. Dokumenty dotyczące działalności naukowo-organizatorskiej, k. 45.

²⁹ Z. Dębicki, *Iskry w popiołach*, Poznań 1932, s. 31.

³⁰ Dąbowski, dz. cyt., s. 69-70. Balzer prowadził wykłady w godzinach 12⁰⁰-13⁰⁰, w gmachu uniwersyteckim przy ulicy. św. Mikołaja 4, na pierwszym piętrze, w sali 2.

³¹ K. Kobylanski, *Ś.P. Oswald Balzer*, „Kurier” z 28 I 1934, nr 2, rok VI, [b.s.].

sunku do studentów, wskazuje się jednocześnie, że jako egzaminator zawsze był obiektywny i wyjątkowo wymagający³².

2. SEMINARIUM Z HISTORII PRAWA POLSKIEGO

W kontekście powyższych wywodów jedynie częściowo można się zgodzić z tezą wygłoszoną przez Władysława Semkowicza. W jednej z prasowych publikacji dał on wyraz przekonaniu, że to nie wykłady zjednały Balzerowi sławę znakomitego profesora, lecz seminarium z historii prawa polskiego³³. Wspomniane seminarium Balzer prowadził w latach 1888-1932³⁴. W piśmiennictwie podkreśla się, że stosowany przez Balzera system pracy seminarialnej w pewnym stopniu był nawiązaniem, a nawet kontynuacją metody seminarialnej stosowanej przez Ksawerego Liskego i Michała Bobrzyńskiego³⁵. Co do powyższych związków, niejednokrotnie głos zabierał także Balzer. Wypowiadając się na temat pierwszego z uczonych, zaznaczył: „Zetknąłem

---

³² Niejednokrotnie podkreśla się, że Balzer nie uznawał protekcji. W materiałach archiwalnych znajduje się wiele listów od osób zaprzyjaźnionych, dotyczących różnego rodzaju postulatów i próśb kierowanych do Balzera z racji sprawowanych przez niego funkcji uniwersyteckich. Por. BZNO, Dz. rkps, sygn. 7676/II, t.XVIII, Korespondencja Oswalda Balzera 1879-1932; tamże, sygn. 7663/II, t. V.

³³ S e m k o w i c z, dz. cyt., s. 7.

³⁴ Por. C.K. Uniwersytet im. Cesarza Franciszka I [...], za lata 1888-1918, passim; UJK we Lwowie. Skład personelu i program wykładów za lata 1919-1932, passim. Na temat danych statystycznych co do liczby członków seminarium oraz przedstawionych i omówionych prac w latach 1898-1910 zob. *Kronika Uniwersytetu Lwowskiego za lata 1898/9-1909/10*, Lwów 1912, s. 316-317.

³⁵ Por. np. Z. W o j c i e c h o w s k i, *Oswald Balzer jako historyk ustroju Polski*, „Dziennik Poznański” z 10 VI 1926, nr 160, r. 131, s. 5. „Wyszedł Oswald Balzer ze szkoły dwóch uczonych, których uważać można za najlepszych przedstawicieli dwóch kierunków historiografii polskiej, jakie istniały w II poł. XIX wieku – ze szkoły Ksawerego Liskego i Michała Bobrzyńskiego. Liske przeschepił na grunt polski zasady metody historycznej, ustalone na uniwersytetach niemieckich [...]. U Bobrzyńskiego uderza: treść wywodów, zdolność do ujęć syntetycznych, stalowa konstrukcja i precyzja w stawianiu zagadnień. Od Ksawerego Liskego przejął Balzer całą swoją znakomitą metodę pracy historycznej, tkwiące zaś w nim zdolności konstrukcyjne rozwinął pod wpływem Michała Bobrzyńskiego” – tamże. Analogiczną tezę co do uwzględniania metodologicznych założeń swoich poprzedników sformułował także inny z uczniów Balzera – Tadeusz Silnicki. Zaznaczył on jednak, iż znaczny wpływ na polskiego uczonego miały również studia berlińskie i uczestnictwo w tamtejszym seminarium (T. S i l n i c k i, *Pamięci Oswalda Balzera*, „Kurier Literacko-Naukowy”, z 6 III 1933, nr 10, r. 1, s. 1). Również współcześnie podkreśla się pewien stopień kausalności badań Balzera oraz jego nauczycieli – por. np. A. G r a b s k i, *Zarys historii historiografii polskiej*, Poznań 2000, s. 132-135.

się [...] z apostołem nauki i naukowości, który nie tylko uczył najsubtelniejszych prawideł naukowej metody badawczej, ale miał też niezwykle dar wpływania na swoich uczniów w kierunku rozmyślenia ich w pracy naukowej³⁶. Podobny wpływ wywarło na Balzerze spotkanie z prof. Bobrzyńskim. „Seminarium – wspomina Balzer – dawało ukształtowanie w zakresie metody badawczej, osobną zwracając uwagę na zagadnienia syntetyczne”³⁷.

Godne podkreślenia wydaje się jednak twierdzenie, zgodnie z którym wyjątkowa indywidualność Balzera uczyniła go twórcą o własnym, oryginalnym obliczu. Parafrazując słowa znakomitego krakowskiego historyka prawa, Adama Vetulaniego, można stwierdzić, że Balzer prezentował typ nowoczesnego uczonego, który śledząc odmienne kierunki naukowe, zajmował wobec nich samodzielne stanowisko. Bez wątplenia pod wpływem wspomnianych trendów opracował on własną tematykę badań i własną metodę naukową³⁸.

Należy także zgodzić się z tezą prof. Jana Kodrębskiego, według którego zagadnienie seminarium naukowego prowadzonego przez Balzera należy analizować z dwojakiego punktu widzenia. Po pierwsze, trzeba mieć na uwadze konkretne posiedzenia naukowe. Jednak istotniejszy wydaje się sens naukoznawczy szkoły, czyli liczne środowisko uczonych, którzy wyszli spod jego ręki i w przeważającej części byli kontynuatorami rozpoczętego dzieła³⁹.

Seminarium prowadzone było w soboty, w wymiarze dwóch godzin tygodniowo, od godziny 16.00 do 18.00, w obydwu semestrach. Do grona uczestników zaliczano studentów tzw. kursów wyższych, tj. od drugiego roku studiów. Liczba słuchaczy oscylowała pomiędzy 20 a 40 osobami⁴⁰. Z tego

---

³⁶ Przemówienie prof. Oswalda Balzera na uroczystości wręczenia złotego medalu dnia 4. 12. 1928 r., „Słowo Polskie” z dnia 7 grudnia 1928, nr 338, s. 6.

³⁷ Tamże.

³⁸ A. V e t u l a n i, *Dzieje historii prawa w Polsce*, Kraków 1948, s. 18.

³⁹ K o d r ę b s k i, dz. cyt., s. 58.

⁴⁰ P. D ą b k o w s k i, *Seminarium prawa polskiego na Uniwersytecie Lwowskim*, „Gazeta Wieczorna” z 29 V 1912, nr 704, s. 5. W *Curriculum vitae* Balzer wymieniał następujących uczestników seminarium: Przemysława Dąbkowskiego, Aleksandra Dubieńskiego, Ludwika Ehrlicha, Jana Friedberga, Franciszka Jaworskiego, Zbigniewa Pazdro, Tadeusza Mańkowskiego, Alfreda Ohanowicza, Helenę Polackówną, Władysława Semkowicza, Tadeusza Silnickiego oraz Adama Szelańskowskiego (BZNO, Dz. rkps, Papiery Oswalda Balzera, sygn. 7709/III, t. II, cz. 1, Dokumenty dotyczące działalności naukowo-organizatorskiej, k. 32). Kompletną listę słuchaczy seminarium zaprezentował kilkanaście lat później Dąbkowski. Wśród kilkudziesięciu uczestników do postaci najbardziej znanych należy zaliczyć: Marcelę Chlamtacza, Alojzego Winiarza, Leona Halbana, Karola Maleczyńskiego, Michała Wyszyńskiego oraz Franciszka Longschamps (zob. D ą b k o w s k i, dz. cyt., s. 71-72).

też powodu, w ostatnich latach pracy Balzer ograniczył grono uczestników. Oprócz studentów Wydziału Prawa, uczęszczali na nie także słuchacze z innych kierunków, głównie z historii. Wśród zainteresowanych byli też absolwenci uniwersytetu, z kraju i zagranicy. Poza uczestnikami, którzy zapisywali się tylko na jeden rok, główny trzon stanowili ci, którzy uczestniczyli w posiedzeniach przez cały okres swoich studiów. Spośród uczestników stałych połowa miejsc była zarezerwowana dla prawników, połowa dla historyków. Nie może to budzić zdziwienia, biorąc pod uwagę historyczno-prawne wykształcenie profesora. Lwowski historyk dziejów gospodarczych Polski, Franciszek Bujak, zauważył, że o ile z reguły u historyków prawa przeważa w badaniach prawnicze nastawienie, o tyle w przypadku Balzera oba wspomniane kierunki pozostawały w nadzwyczajnej koincydencji⁴¹.

Oprócz tzw. członków rzeczywistych, którzy mieli pełne prawa do uczestnictwa w posiedzeniach i referowania prac, Balzer przyjmował pewną liczbę wolontariuszy, tzw. hospitantów. Nie mieli oni jednak statusu członków seminarium, zaś o ich uczestnictwie decydowało losowanie. Pierwszeństwo w uczęszczaniu na seminarium mieli studenci, którzy w latach poprzednich byli już członkami. Czynnikiem zasadniczo decydującym było zaawansowanie w pracy naukowej⁴².

Balzer podkreślał, iż priorytetowym celem seminarium jest samodzielna praca badawcza jego uczestników, zaś seminarium uniwersyteckie to podstawowa i optymalna forma kształcenia pracowników naukowych. Stąd też winni brać w nim udział jedynie przyszli uczeni. Tym samym uznawał je za zbędne dla kształcących się w celu poświęcenia pracy zawodowej. Jak zauważył prof. Kodrebski, praktyka seminarium zaprzeczała jednak tym założeniom: ze wszystkich uczestników seminarium nie więcej niż sześćdziesiąt osób pozostawiło jakiś ślad w nauce⁴³. Wydaje się jednak, iż przedstawiona powyższej wątpliwość nie jest do końca uzasadniona. Należy bowiem zwrócić uwagę, że na przełomie XIX i XX w. studia prawnicze miały głównie przygotować prawników tworzonego aparatu państwowego oraz wymiaru sprawiedliwości. Kształcono zatem specjalistów z poszczególnych dziedzin prawa, praktyków mających swój udział w coraz rozleglejszym procesie kodyfikowania prawa⁴⁴.

---

⁴¹ F. B u j a k, *W hołdzie wielkiemu Polakowi*, „Kurier” z 27 I 1934, nr 25, s. 3.

⁴² D a b k o w s k i, dz. cyt., s. 74.

⁴³ K o d r e b s k i, dz. cyt., s. 58.

⁴⁴ Por. S. P ł a z a, *Historia prawa w Polsce na tle porównawczym*, cz. II: *Polska pod zaborami*, Kraków 2002, s. 19.

Balzer rozpoczynał zajęcia seminaryjne szczegółową alokucją, w której przedstawiał cel posiedzeń oraz oczekiwania w stosunku do uczestników. Jak wspominał jeden ze słuchaczy, głosił on, że stosunek do każdej pracy naukowej określany jest głównie odpowiedzią na pytanie „co nowego?” Jeżeli praca nie zawiera żadnego *novum*, to należy ją uznać za nieużyteczną dla nauki⁴⁵. W ciągu następnych tygodni Profesor wskazywał tematy, które uznawał za odpowiednie do opracowania przez młodych adeptów prawa i historii. Propozycje seminarzystom przygotowane wcześniej tematy referatów⁴⁶. Do pewnego stopnia uwzględniał też życzenia i potrzeby członków seminarium. Za najbardziej wartościowe uznawał prace oparte na dokumentach archiwalnych. Tym samym tematy sprawozdawcze czy kompilacyjne należały do wyjątków. Niejednokrotnie służył radą, polecał podstawową literaturę polską i zagraniczną oraz wskazywał źródła. Nakreślał główne cele rozprawy i podstawowe założenia. Szczegółowo omawiał metodę krytycznego korzystania ze źródeł oraz wysuwania na ich podstawie wniosków. Mimo przedstawionych powyżej uproszczeń jeden z uczestników seminarium wyraził pogląd, iż praca na seminarium Balzera przypominała wręcz „rzucenie na głęboką wodę”⁴⁷. Z odmiennego punktu widzenia ten sam problem ocenił inny ze słuchaczy. Z satysfakcją odnotował, iż taka metoda zaznajamiała adeptów prawa i historii z niełatwą sztuką pracy badawczej opartej na źródłach⁴⁸.

Po dopełnieniu wspomnianych formalności, co z reguły trwało przez pierwszy trymestr, następowało omawianie przedłożonych przez słuchaczy rozpraw. Punktem wyjścia było przekazanie ukończonej pracy któremuś z członków seminarium do recenzji. Po odczytaniu pracy wskazany recenzent prezentował swój koreferat. Jeden z uczestników posiedzeń wspominał, że koreferaty traktowane były na jednakowym poziomie w stosunku do referatu głównego. Studenci wkładali w ich przygotowanie wiele pracy. Podobnie traktowano przygotowanie do dyskusji⁴⁹. Po prezentacji referatów Balzer otwierał dyskusję, w której brali udział wszyscy słuchacze. Zgodnie z tradycją

---

⁴⁵ Dębicki, dz. cyt., s. 35.

⁴⁶ BZNO, Dz. rkps, sygn. 7779/I, Papiery Oswalda Balzera: Tematy prac seminaryjnych lat 1906-1933. Niejednokrotnie podkreśla się wyjątkową intuicję Balzera, dzięki której wyczuwał on, jakiego rodzaju tematy badawcze będą odpowiednie dla poszczególnych seminarzystów oraz – co za tym idzie – przewidywał poziom merytoryczny rozpraw wyznaczanych do opracowania. Por. np. Semkowicz, dz. cyt., s. 7.

⁴⁷ Dąbowski, dz. cyt., s. 73.

⁴⁸ Semkowicz, dz. cyt., s. 7.

⁴⁹ Tamże.

dyskusja miała dotyczyć istoty i formy odczytanych prac. Stąd też zwracano szczególną uwagę, żeby polemika nie była skierowana *ad personam*. Dyskusję kończył wywód Profesora, poddający szczegółowej ocenie rozprawę referenta⁵⁰. Prace, które zasługiwały – zdaniem Balzera – na szczególne uznanie, nagradzane były honorariami pieniężnymi. Inną formą uhonorowania autora było oddanie rozprawy do druku. W celu publikacji wybranych prac seminaryjnych powołał on do życia w 1899 r. wydawnictwo: „Studia nad historią prawa polskiego”.

Na uwagę zasługuje pogląd W. Semkowicza, zgodnie z którym Balzer był sędzią surowym i wymagającym. Umiał docenić i obdarzyć uznaniem każdy rzetelny wysiłek zmierzający do zdobycia wiedzy. Był przeciwnikiem wszelkiej powierzchowności i braku starannego myślenia⁵¹. Opracowania przygotowane pobieżnie Profesor poddawał druzgocącej krytyce, szczegółowo wskazując wszelkie wady i braki. Wyjątkowo jednak doceniał umiejętność rzeczowego odparcia krytyki i obrony swojej tezy. Oprócz poprawności merytorycznej zwracał uwagę na reguły językowe i stylistyczne. Był bezwzględny oponentem stosowanych w pracach rusycyzmów i germanizmów⁵². Profesor twierdził, że praca powinna być przygotowana oraz wygłoszona w taki sposób, żeby dawała referentowi poczucie, iż stoi on przed areopagiem uczonych. Jedynie praca przynosząca faktycznie nowatorskie wyniki może zasługiwać na uznanie w środowisku naukowym. Podkreślał, że autor rozprawy powinien posługiwać się licznymi, rzeczowymi dowodami, które miałyby na celu obronę wskazywanej w pracy tezy⁵³. W rozprawach domagał się ścisłości prawnej i jasności. Nie uznawał zbytecznej frazeologii. Przemysław Dąbkowski w artykule poświęconym zagadnieniom związanym z seminarium historyczno-prawnym konkludował, iż poprzez wspomniany sposób prowadzenia posiedzeń Balzer budził zapał do nauki, miłość prawdy, starał się przelać na uczniów cechy swojego niezwyklego charakteru⁵⁴.

---

⁵⁰ BZNO, Dz. rkps, Papiery Oswalda Balzera, sygn. 7779/III, t. II, cz. I, Sprawozdanie z działalności seminarium Historii prawa polskiego z roku 1929/30, k. 163.

⁵¹ S e m k o w i c z, dz. cyt., s. 7.

⁵² Z. W o j c i e c h o w s k i, *Oswald Balzer*, „Kwartalnik Historyczny” 47(1933), z. 3, s. 99.

⁵³ S e m k o w i c z, dz. cyt., s. 7.

⁵⁴ D ą b k o w s k i, art. cyt., s. 5. W jednym z artykułów prasowych Semkowicz wyraził pogląd, iż „[...] seminarium Oswalda Balzera przyćmiło inne lwowskie seminaria: Abrahama, Wojciechowskiego, Finkla, Dembińskiego” (dz. cyt, s. 7). Wydaje się jednak, że jest to odosobniony pogląd. Literatura bowiem zdecydowanie przychylnie ocenia funkcjonowanie

WNIOSKI

Końcowy okres XIX w. przyniósł istotne zmiany w zakresie nauczania przedmiotów historycznoprawnych uprawianych w ramach wydziału jurydycznego lwowskiej uczelni. Zasadnicza ewolucja dokonała się w odniesieniu do wykładu historii prawa polskiego. Głównie polegała ona na tym, że przedmiot ten *de facto* na nowo wprowadzono do programu studiów prawnych. Przyczyn tej pozytywnej zmiany można doszukiwać się w ówczesnych uwarunkowaniach społeczno-politycznych. Warto bowiem przypomnieć, iż likwidacja przedmiotu w ramach represji po powstaniu styczniowym jedynie zwiększyła liczbę petycji z żądaniami jego przywrócenia. Od 1868 roku galicyjski sejm krajowy domagał się wprowadzenia wykładu z zakresu prawa polskiego w jego historycznym ujęciu.

Sprzyjająca atmosfera polityczna zaowocowała równocześnie uzyskaniem przez znakomitego lwowskiego uczonego – Oswalda Balzera – tytułu profesora nadzwyczajnego historii prawa polskiego, a następnie profesora zwyczajnego we wspomnianej dyscyplinie. Równocześnie z drugim z faktów zbiegło się powołanie na Uniwersytecie we Lwowie Katedry Historii Prawa Polskiego. Profesorowi powierzono wykłady z zakresu historycznoprawnego. Można przyjąć, iż w popowstaniowej rzeczywistości politycznej wykład z historii prawa polskiego stanowił nawiązanie do przeszłości i mógł tworzyć ostoję polskości. Na nie mniejszą uwagę zasługuje seminarium naukowe prowadzone przez Balzera. W ciągu blisko czterdziestu lat jego funkcjonowania przeszło przez nie około ośmiuset osób, chociaż szacuje się, że jedynie drobna część pozostała w swoim życiu wierna naukom historycznoprawnym. Warto przypomnieć, iż na określenie tego seminarium we współczesnej literaturze historycznoprawnej i historycznej przyjął się termin „szkoła Balzera”. W związku z powyższym uzasadniony wydaje się postulat o dokonanie kompleksowych badań nie tylko dotyczących Balzera, ale całego lwowskiego środowiska historycznoprawnego.

---

wspomnianych seminariów naukowych. Na uwagę zasługuje podkreślenie roli, jaką w kształtowaniu intelektu odegrał uniwersytet we Lwowie. „Gdy mowa o UJK jako o placówce pracy badawczej, nie można przemilczeć najważniejszych szkół naukowych, których uczelnia ta – dzięki twórczym, a zarazem pedagogicznym uzdolnieniom ich kierowników – była kolebką i warsztatem” (S. Mę k a r s k i, *Z dziejów Uniwersytetu Jana Kazimierza w okresie niepodległości 1919-1939*, [w:] *Kongres współczesnej nauki i kultury polskiej na obczyźnie*, cz. I, red. M. Sas-Skowroński, Londyn 1970, s. 180). Co do pozostałych szkół naukowych funkcjonujących na lwowskiej uczelni – zob. tamże, s. 180-181.

EDUCATIONAL WORK OF PROFESSOR OSWALD BALZER

S u m m a r y

The article deals with the issue of teaching historical legal subjects at Lvov University at the turn of the 19th and 20th centuries. The eminent Prof. Balzer appears to be a central figure here. It was through his effort that the Department of Polish Law History at the Law Faculty of Lvov University was established. The department as well as his lectures on Polish law proved invaluable to the students. Similarly, the seminar run by Prof. Balzer was very attractive. These were attended by university professors, both from Poland and abroad, apart from the students themselves.

Translated by Tomasz Pałkowski

Słowa kluczowe: Uniwersytet Lwowski, Katedra Historii Prawa Polskiego, prof. Oswald Balzer.

Key words: Lvov University, Department of Polish Law History, Oswald Balzer.